

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา นับเริ่มตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2544) ปรากฏว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยช่วงระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 7 เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวมากกว่า ร้อยละ 7 ต่อปี แต่ความสำเร็จดังกล่าวไม่ได้ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบทได้ ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่ยากจนที่สุด ถึงแม้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 จะมีเป้าหมายเพื่อกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบท ซึ่งเน้นที่เกษตรกรและกลุ่มผู้รับจ้างในภาคเกษตรกรรม ด้วยการกำหนดนโยบายพัฒนาด้านการเกษตร โดยเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตและการปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรเพื่อให้สามารถแข่งขันกับต่างชาติได้ ขณะที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ไม่มีความแตกต่างจากฉบับที่ 7 มากนัก เนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยที่ส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พยายามกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและขยายปริมาณและคุณภาพของการบริการขั้นพื้นฐานสู่ชนบท ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของทรัพยากรที่สำคัญ เช่น ประชาชน แรงงาน และการเกษตร ด้วยการยกระดับคุณภาพชีวิตและขยายโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการบริการอย่างทั่วถึง ในด้านการเกษตรมีการสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตทางเกษตรโดยพยายามเชื่อมโยงกับการเกษตรเข้ากับอุตสาหกรรมอื่นในประเทศ เพื่อเป็นการกระจายงานและรายได้สู่ชนบทและเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่เมืองและชนบทตามศักยภาพและความเหมาะสม

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม สาขาเกษตรกรรมที่เคยเป็นสาขาการผลิตหลักที่สำคัญของประเทศ ยังคงมีแนวโน้มที่ถดถอยลง ซึ่งในช่วงปี 2531-2540 เหลือการขยายตัวเพียงประมาณร้อยละ 30 ต่อปี เนื่องจากมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นของสาขาอุตสาหกรรมและบริการ เช่นเดียวกับการส่งสินค้าเกษตรเป็นสินค้าส่งออก มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการส่งออกไปตามโครงสร้างการผลิตที่เน้นสาขาอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้นเช่นกัน จึงทำให้สาขาเกษตรกรรมได้รับผลกระทบอย่างมาก แต่จากการที่สาขาเกษตรกรรมเข้าสู่การผลิตแบบตลาดที่มีการแข่งขันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลกและการทำข้อตกลงทางการค้าต่าง ๆ ทำให้สินค้าเกษตรน่าจะมีโอกาสที่ดีขึ้น แต่ในทางกลับกันก็ต้องพบกับการแข่งขันมากเช่นกัน

เมื่อพิจารณาในเชิงพื้นที่ พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ คือ พื้นที่ภาคกลางที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดลพบุรีที่มีทำการเกษตรเป็นจำนวนมาก มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศที่ทำการเพาะปลูกหลากหลายชนิด เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย ข้าวฟ่าง เป็นต้น ยังคงประสบปัญหาที่สำคัญหลายประการ เช่น การจำกัดด้านการขยายพื้นที่ การที่เกษตรกรยังคงพึ่งพาธรรมชาติ การแข่งขันด้านตลาดและราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ การขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน และการขาดแคลนบริการพื้นฐาน

ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการทำการเกษตร ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำกว่ามาตรฐานและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการเกษตรและชนบท

7.1 การสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การเกษตรมีความสำคัญต่อพื้นที่ชนบทอย่างแนบแน่น ในฐานะที่เป็นแหล่งงาน แหล่งรายได้ที่สำคัญของคนชนบท คนชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตแบบชาวชนบทและส่วนใหญ่ยังคงล้าหลังอยู่ เนื่องจากความเจริญส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เมือง คนชนบทจึงขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ การที่จะพัฒนาพื้นที่ชนบทให้มีความก้าวหน้าได้นั้นต้องทำการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้คนชนบท ด้วยการเพิ่มผลผลิต สร้างความเป็นธรรม สร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชาวชนบท ดังนั้นการพัฒนาชนบทจะสำเร็จได้จึงควรเริ่มต้นจากสิ่งที่เป็นพื้นฐานของคนชนบท คือ การเกษตรกรรม เนื่องจากการพัฒนาการเกษตรเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าในชนบท เป็นการช่วยเหลืออาชีพขั้นพื้นฐานของคนส่วนใหญ่ นั่นคือ การพัฒนาและเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอกับความต้องการในแง่ผลผลิตและรายได้ จัดหาบริการที่จำเป็นสำหรับเกษตรกรและการตลาดที่เหมาะสม ซึ่งการพัฒนาเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของคนชนบทหรือเกษตรกรจะเป็นรากฐานที่มั่นคงต่อไป ซึ่งการพัฒนาการเกษตรนั้นต้องคำนึงถึงการตลาด การใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม การจัดหาปัจจัยการผลิตและอุปกรณ์การเกษตรที่สะดวก ความสะดวกในการขนส่ง และการสร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกร ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ควรได้รับการปรับปรุงให้มีความก้าวหน้าขึ้นในพื้นที่เกษตรกรรมด้วยการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐบาล สถาบันและองค์กรท้องถิ่นที่สนับสนุนเกษตรกรจึงจะได้รับผลจากการพัฒนานั้น เมื่อชนบทและการเกษตรได้รับการพัฒนาไปพร้อมกันแล้วเป็นผลให้เกษตรกรหรือคนชนบทมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศโดยรวม

ศูนย์บริการเกษตรจึงกลายเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นจากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริการเกษตรกรแก่ชุมชนชนบทที่มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนา เพื่อสามารถกระจายและส่งผ่านความเจริญไปยังพื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยแก้ปัญหาทางด้านการเกษตรและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการเกษตรแก่พื้นที่โดยรอบไปพร้อมกัน โดยศูนย์บริการเกษตรจะเป็นจุดบริการที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางชุมชนที่มีความเหมาะสมและมีความสามารถในการให้บริการพื้นฐานทางเกษตร ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือทางด้านความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตร การจัดหาปัจจัยการผลิตทางเกษตร และทางด้านอื่น ๆ เช่น การตลาด เครื่องจักรกลการเกษตร และการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต ซึ่งจะเกิดผลกับคนจำนวนมากในพื้นที่ชนบทรอบข้างผ่านการกระจายบริการต่าง ๆ เหล่านี้

สภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกร

ปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบ สรุปได้ว่ามีสาเหตุมาจากรายได้ที่เกษตรกรได้รับไม่แน่นอนเนื่องมาจากผลผลิตทางการเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ โรคระบาด และราคาตลาด ทำให้รายได้ที่ได้รับคงที่และลดน้อยลง อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินกับพ่อค้าท้องถิ่นที่ถึยืมมาใช้ในการทำการ

เกษตรกร ทำให้ต้องรีบขายผลผลิตเพื่อไปชำระหนี้ นอกจากนี้การขาดแคลนยุงฉางเก็บผลผลิต เช่น ข้าว เป็นแรงกดดันที่สำคัญที่บังคับให้ชาวนาต้องรีบขายผลผลิตเช่นกัน เพราะเกรงจะเสียโอกาสในการทำนา ปีถัดไป ขณะที่ชาวไร่ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาเรื่องแหล่งน้ำทำการเกษตร ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง และความต้องการเครื่องจักรกลและแรงงานในช่วงการเก็บเกี่ยว ส่วนผู้เพาะปลูกพืชผสมนั้นจะประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน คือ เรื่องของปัจจัยการผลิต แหล่งน้ำ และโรคระบาด ส่วนปัญหาอื่น ๆ เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร และการตลาดนั้นไม่เป็นปัญหามากนัก

จากปัญหาดังกล่าวนี้เองสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรกรมีความแตกต่างกันตามประเภทของการเพาะปลูก ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรทั้ง 3 ประเภทต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรกรมีการคำแนะนำความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นคำแนะนำและทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้และข่าวสารที่ทันสมัยในเรื่องการผลิตและการตลาดทำให้เกษตรกรผลิตไปตามความต้องการของตนเองหรือตาม ๆ กันไป และการให้ความช่วยเหลือในการจัดหาปัจจัยการผลิต คือ การจัดหาปัจจัยการผลิตในราคายุติธรรมแก่เกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรต้องแบกรับภาระจากปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูง โดยการบริการอาจเป็นการขายในราคาถูกลง การขายแบบผ่อนส่งหรือการขายแบบให้ใช้ก่อนจ่ายทีหลัง ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระของเกษตรกรได้ สำหรับความต้องการที่แตกต่างกัน คือ เกษตรกรผู้ทำนามีความต้องการการเก็บรักษาผลผลิตและการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตเพิ่มเติม ขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่และพืชผสมนั้นกลับมีต้องการการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรเพิ่มเติม

จากความต้องการรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรที่ได้จากการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับตัวอย่างงานวิจัยของต่างประเทศ พบว่า ค่อนข้างมีความแตกต่างกันพอสมควร คือ จากการศึกษา เกษตรกรมีความเห็นว่าการบริการที่คิดว่าจะมีความสำคัญและต้องการเป็นอย่างมากนั้น คือ การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร การจัดหาปัจจัยการผลิต การเก็บรักษาผลผลิต และบริการอื่น ๆ เช่น การตรวจสอบคุณภาพผลผลิต ขณะที่การบริการอื่น ๆ ที่ได้จากการทบทวนเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ เช่น การจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร การให้ความช่วยเหลือด้านการตลาดและการบริการด้านสินเชื่อ นั้น เกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่ยังคงมีความต้องการใช้อยู่บ้างแต่ไม่เป็นปัญหาเร่งด่วนเหมือน 2 รูปแบบแรก ขณะที่การดูแลและซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลการเกษตร ตัวอย่างเกษตรกร คิดว่า ไม่มีความจำเป็นเนื่องจากสามารถรับบริการจากร้านซ่อมเครื่องยนต์หรืออยู่ขนาดต่าง ๆ ในท้องถิ่นได้สะดวกอยู่แล้ว

ปัจจัยในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกร

ผลสรุปจากการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร สรุปได้คือ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกร ได้แก่ *พื้นที่บริเวณชุมชน* คือ ในบริเวณชุมชนหรือใกล้เคียงชุมชน หรือศูนย์กลางชุมชน หรือหมู่บ้านขนาดใหญ่ หรือบริเวณที่เกษตรกรหรือคนในชุมชนเห็นชอบเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่สะดวกในการเดินทาง *การคมนาคมขนส่ง* คือ บริเวณที่ติดกับถนน หรือบริเวณที่มีถนนตัดผ่าน สามารถเดินทางและเข้าถึงได้ง่าย และสภาพถนนควรสามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล *การใช้ประโยชน์ที่ดิน* คือ การพิจารณาถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของบริเวณนั้น ๆ *พื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงจากน้ำท่วม* และปัจจัยอื่น ๆ เช่น *ความลาดชันของพื้นที่* ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของเกษตรกร สำหรับผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องของความพร้อมของสาธารณูปโภค

และปัจจัยด้านประชากรเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ จึงได้รวมปัจจัยทั้ง 2 ด้านเข้ามาพิจารณาในการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรด้วยเช่นกัน สำหรับรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น แสดงให้เห็นว่า ระยะทางไกลที่สุดที่เกษตรกรเต็มใจเดินทางมาใช้บริการศูนย์บริการเกษตรอยู่ในช่วง 5 - 15 กิโลเมตร

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยที่สอดคล้องกับประเด็นที่สำคัญที่ใช้ในการวางแผนด้านกายภาพในพื้นที่ชนบทที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ยกเว้นปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่บริเวณชุมชนหรือศูนย์กลางชุมชนที่แตกต่างออกไป เนื่องจากผลการศึกษาได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มนั้นเห็นว่า การพิจารณาที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรควรดูจากบริเวณชุมชนหรือใกล้เคียงชุมชน หรือศูนย์กลางชุมชนเป็นลำดับแรก ซึ่งจะก่อให้เกิดความสะดวกกับเกษตรกรมากที่สุด

กระบวนการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรในพื้นที่เกษตรจังหวัดลพบุรี ประกอบด้วย การนำปัจจัยทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกพื้นที่ที่ได้จากการทบทวนเอกสารและการสัมภาษณ์เกษตรกรจาก 3 กลุ่มพื้นที่ คือ พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และพืชผสม เพื่อประมวลเป็นปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ศูนย์กลางชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน เส้นทางคมนาคม พื้นที่อันตรายจากน้ำท่วม ความพร้อมของสาธารณูปโภค และขนาดประชากร หลังจากนั้นนำมาทำการวิเคราะห์เพื่อวัดระดับจากปัจจัยโดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทำการวิเคราะห์และกำหนดระดับค่าความเหมาะสมของปัจจัยต่าง ๆ และวิเคราะห์ค่าความสำคัญของปัจจัยจากวิธีการทางสถิติ จากนั้นทำการนำเข้าและจัดเก็บข้อมูลในคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ArcView แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ด้วยวิธีการซ้อนทับข้อมูล จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์พื้นที่ที่ไม่อยู่ในเงื่อนไข ประกอบด้วย (1) แหล่งน้ำผิวดิน เป็นบริเวณที่เป็นอ่างเก็บน้ำ บึง แม่น้ำ และลำคลอง (2) พื้นที่ป่าไม้ เป็นบริเวณที่เป็นป่าไม้ ซึ่งไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรอยู่ (3) พื้นที่เหมืองแร่ บ่อขุด และ (4) สถานที่ราชการและสถาบันต่าง ๆ เป็นเขตหวงห้ามเพื่อการทหาร ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร เพื่อค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร ผลจากการวิเคราะห์ สรุปได้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสม 4 ระดับ คือ พื้นที่ความเหมาะสมมาก (ร้อยละ 20.75) พื้นที่เหมาะสม (ร้อยละ 41.62) พื้นที่เหมาะสมปานกลาง (ร้อยละ 17.11) และพื้นที่เหมาะสมน้อย (ร้อยละ 1.00)

การกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเป็นการค้นหาพื้นที่ศูนย์กลางชุมชนที่อ้างอิงจากที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละตำบลของแต่ละกลุ่มพื้นที่ คัดเลือกจากศูนย์กลางชุมชนในพื้นที่ที่เหมาะสมมากได้รวมทั้งสิ้น 25 แห่ง แบ่งเป็น ศูนย์กลางชุมชนในพื้นที่ปลูกข้าว 2 แห่ง ในพื้นที่ปลูกพืชไร่ 19 แห่ง และในพื้นที่ปลูกพืชผสม 4 แห่ง จากศูนย์กลางชุมชนในแต่ละพื้นที่นี้นำมาพิจารณาหาที่ตั้งที่เหมาะสมที่สุด ด้วยการพิจารณาประกอบกับความเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ เส้นทางคมนาคม พื้นที่บริการ และขนาดครัวเรือนเกษตรในพื้นที่ สามารถสรุปเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรได้ดังนี้

- 1) ศูนย์บริการเกษตรกรในพื้นที่ปลูกข้าว ประกอบด้วย บริเวณศูนย์กลางของตำบลสนามแจง อ.บ้านหมี่
- 2) ศูนย์บริการเกษตรกรในพื้นที่ปลูกพืชไร่ ประกอบด้วย บริเวณศูนย์กลางของตำบล
 - ต.ท่าหลวง อ.ท่าหลวง
 - ต.นิคมลำนารายณ์ อ.ชัยบาดาล
 - ต.ห้วยขุนราม อ.พัฒนานิคม
 - ต.พัฒนานิคม อ.พัฒนานิคม
 - ต.โคกเจริญ อ.โคกเจริญ
 - ต.บ่อทอง อ.หนองม่วง
 - ต.หนองรี อ.ลำสนธิ
- 3) ศูนย์บริการเกษตรกรในพื้นที่ปลูกพืชผสม ประกอบด้วย บริเวณศูนย์กลางของตำบลเพนียด อ.โคกสำโรง

7.2 การนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี เป็นการศึกษาคือความเหมาะสมของที่ตั้งทางด้านกายภาพ ปัจจัยที่ใช้เป็นปัจจัยด้านกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนพัฒนาจังหวัดด้วยการนำความเหมาะสมของพื้นที่มาพิจารณาเลือกที่ตั้งกิจกรรม โดยเฉพาะในด้านการเกษตร เพื่อกำหนดทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมในการให้บริการแก่เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาการเกษตรที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นกิจกรรมเศรษฐกิจหลักของจังหวัดและของประเทศ ซึ่งเมื่อการเกษตรมีความก้าวหน้าแล้วย่อมส่งผลให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในพื้นที่ชนบทต่อไป นอกจากการพิจารณาในเรื่องของการเกษตรแล้ว ยังพิจารณาความเห็นและความต้องการจากเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย ซึ่งผลจากการวิจัยนี้เองสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชนบท ในแง่ของการกำหนดนโยบายหรือทิศทางในการพัฒนาพื้นที่และการพัฒนาการเกษตร เพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ชนบทให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ผลของการศึกษาครั้งนี้เป็นการกำหนดทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมของศูนย์บริการเกษตรกรขึ้นในพื้นที่เกษตรจังหวัดลพบุรี ด้วยผลของการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในเรื่องของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลที่เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อให้บริการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารแก่เกษตรกรและเกิดศูนย์กลางในการบริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชนที่สามารถให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ซึ่งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในพื้นที่ศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 114 แห่ง ซึ่งสถานที่ตั้งศูนย์ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.28 จะใช้สถานที่ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ส่วนที่เหลือจะใช้ทำการกลุ่มเกษตรกร ศูนย์ประจำตำบลต่างๆ เป็นที่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่กลุ่มตัวอย่าง

ส่วนใหญ่ต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์กลางชุมชนของตำบล การผลานผลการวิจัยเข้ากับการปฏิบัติจริงจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน น่าจะเป็นในลักษณะที่ว่า จากปัจจุบันที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลที่ยังอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการและมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารแก่เกษตรกรเพียงอย่างเดียว นั้น จากผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรนั้นยังมีความต้องการบริการเกษตรมากกว่าการเผยแพร่ความรู้ และเกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูกต่างประเภทกันยังมีความต้องการแตกต่างกัน คิดว่า ผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถเป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบและหน้าที่ของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเพิ่มเติมขึ้นจากการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารในบริเวณที่ได้เสนอแนะไว้ตามผลการศึกษา รวม 9 แห่ง ซึ่งจะทำให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลสามารถเป็นศูนย์กลางในการให้บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแก่ชุมชนและเกษตรกรในตำบลที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง และเป็นการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วมต่อไป

7.3 ข้อเสนอแนะการพัฒนาศูนย์บริการเกษตร

ในศูนย์บริการเกษตรแต่ละประเภทในต่างกลุ่มพื้นที่มีรูปแบบการบริการและองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป ตามผลการศึกษาที่ได้จากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญ สรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์บริการเกษตรที่ควรจัดตั้งขึ้นใน 9 แห่งนั้น ควรมีการดำเนินงานในลักษณะทวิภาคี คือ เป็นการร่วมกันดำเนินงานระหว่างภาครัฐและเอกชน ซึ่งภาคเอกชนในที่นี้หมายถึงถึงเกษตรกร หรือเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น พ่อค้า หรือสมาคมต่าง ๆ โดยในรูปของคณะกรรมการขนาดเล็กที่ประกอบด้วยตัวแทนจากทั้ง 2 ฝ่ายร่วมกันบริหารงานและการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของ ทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่า โดยหลักแล้ว ฝ่ายเอกชนซึ่งหมายถึงเกษตรกรควรเป็นผู้ดำเนินงานหลัก โดยภาครัฐควรเป็นเพียงผู้สนับสนุนในบางเรื่องเท่านั้น ซึ่งในที่นี้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตรดังนี้

ข้อเสนอแนะด้านการจัดการศูนย์บริการเกษตร

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการศูนย์บริการเกษตรที่ว่า ควรจะเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนนั้น มีข้อเสนอเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและเอกชน ดังนี้

ภาครัฐ มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับ

- การให้ความช่วยเหลือด้านเจ้าหน้าที่ และบุคลากรในการให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่จำเป็น
- การบริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร ที่รวดเร็วและถูกต้องแก่เกษตรกร โดยความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรในจังหวัด และเจ้าหน้าที่ในระดับอำเภอ
- การสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร เพื่อเป็นเงินลงทุนและใช้ในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์บริการเกษตรในช่วงแรก
- การให้ความช่วยเหลือช่วยเหลือด้านอาคารสถานที่ ซึ่งควรเป็นสถานที่ที่ภาครัฐและเอกชนสามารถดำเนินงานร่วมกันได้โดยสะดวก

- การสนับสนุนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่สามารถช่วยในการดำเนินงานของศูนย์บริการเกษตรได้

ภาคเอกชน มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับ

- ตัวแทนเกษตรกรในการบริหารจัดการโดยได้รับความร่วมมือระหว่างกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
- การให้ความช่วยเหลือในการให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตรจากแ่งมุมของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ

ด้วยความร่วมมือดังกล่าวนี้ เมื่อนำผลการวิจัยไปผสานกับการปฏิบัติจริงในหัวข้อ 7.3 ก็จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลที่ทางกรมส่งเสริมการเกษตรกำลังดำเนินการอยู่ คือ มุ่งให้ท้องถิ่น ได้แก่ สถาบันเกษตรกร ชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะด้านรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตร

- พื้นที่เพาะปลูกข้าว

- 1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
- 2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง
- 3) การเก็บรักษาผลผลิต ได้แก่ ยุ้งฉาง ลานตากผลผลิต
- 4) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การตลาด และการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต

- พื้นที่เพาะปลูกพืชไร่

- 1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
- 2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง
- 3) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การจัดหาเครื่องจักรกล การตลาด และสินเชื่อ

- พื้นที่เพาะปลูกพืชผสม

- 1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
- 2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง
- 3) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การตลาด

7.4 ข้อเสนอแนะการพัฒนาสำหรับพื้นที่นอกการให้บริการของศูนย์บริการเกษตร

ถึงแม้ผลการศึกษาระบุให้เห็นที่ดั่งที่ที่เหมาะสมสำหรับกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรถึง 9 ศูนย์กลางชุมชนแล้วก็ตาม แต่พื้นที่บริการของศูนย์บริการเกษตรทั้ง 9 แห่งยังคงไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดได้ จึงปรากฏพื้นที่ในบางบริเวณที่อยู่นอกพื้นที่บริการของศูนย์บริการเกษตรอยู่ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลจากในบริเวณนั้นไม่มีศูนย์กลางชุมชนอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมมากสำหรับกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร หรือถ้าหากมีการกำหนดไปแล้วพื้นที่บริการจะไปซ้อนทับกับศูนย์กลางอื่นๆ ที่มีความเหมาะสมมากกว่า ซึ่งข้อเสนอแนะการพัฒนาสำหรับพื้นที่ในบริเวณนี้ ควรเป็นการกำหนดศูนย์กลาง

ชุมชนที่เหมาะสมกับการเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเคลื่อนที่ เพื่อสามารถให้บริการกับเกษตรกรในพื้นที่นั้นตามระยะเวลาที่กำหนด โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณา คือ (1) ความเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ของศูนย์กลางชุมชน คือ ควรตั้งอยู่บริเวณที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางของกลุ่มพื้นที่นั้น ซึ่งทำให้การบริการของศูนย์บริการเกษตรสามารถครอบคลุมพื้นที่ได้มากที่สุด (2) เส้นทางถนน มีเส้นทางถนนตัดผ่านด้วยหรือไม่ หรือใกล้เส้นทางถนนมากน้อยเพียงใด ซึ่งการเส้นทางถนนตัดผ่านนี้จะก่อให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงศูนย์บริการเกษตรได้ง่าย และ (3) จำนวนครัวเรือนเกษตรกรในตำบล ควรอยู่ในบริเวณที่มีเกษตรกรมากกว่าบริเวณที่มีเกษตรกรน้อย เป็นการสร้างโอกาสในการให้บริการแก่พื้นที่ที่มีคนมากกว่า ก่อให้เกิดการคุ้มค่าง่า ซึ่งปรากฏพื้นที่ดังกล่าว 6 บริเวณใน 3 กลุ่มพื้นที่ คือ

บริเวณที่ 1 ในกลุ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าว คือ พื้นที่ในเขตอำเภอท่าม่วงและเมืองลพบุรีทั้งหมด ซึ่งในบริเวณนี้ไม่มีพื้นที่เหมาะสมมากกับการกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเลย ซึ่งจุดที่เหมาะสมที่ควรกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเคลื่อนที่เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ทั้งสาม คือ ต.โพตลาดแก้ว อ.ท่าม่วง ซึ่งมีครัวเรือนเกษตรกร 526 ครัวเรือน ถึงแม้จะน้อยกว่าตำบลบางงา หัวลำโรง บ้านเบิก และจัวรายก็ ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากการมีเส้นทางถนนที่สะดวก คือทางหลวงหมายเลข 311 และความเป็นศูนย์กลางของพื้นที่แล้ว พบว่า ต.โพตลาดแก้ว มีความเหมาะสมกว่าศูนย์กลางอื่นๆ มาก

บริเวณที่ 2 ในกลุ่มพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ คือ พื้นที่บริเวณตำบลหัวลำ ชับตะเคียน และบางส่วนของตำบลบัวชุมและชัยบุรี ทางด้านตะวันออกของพื้นที่ศึกษา ซึ่งจุดที่เหมาะสมที่ควรกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเคลื่อนที่เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ทั้งสาม คือ ต.ชัยบาดาล อ.ชัยบาดาล ถึงแม้จะน้อยกว่าตำบลหัวลำ แต่เมื่อพิจารณาจากการมีเส้นทางถนนที่สะดวก คือทางหลวงหมายเลข 2256 และความเป็นศูนย์กลางของพื้นที่แล้ว พบว่า ต.ชัยบาดาล มีความเหมาะสมกว่าศูนย์กลางอื่นๆ

บริเวณที่ 3 ในกลุ่มพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ คือ พื้นที่บริเวณตำบลกุดตาเพชร เพียงตำบลเดียว แต่มีครัวเรือนเกษตรกรสูงถึง 1,036 ครัวเรือน ซึ่งจุดที่เหมาะสมที่ควรกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเคลื่อนที่เมื่อพิจารณาแล้ว คือ ศูนย์กลางชุมชนของตำบลกุดตาเพชร ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของพื้นที่และสามารถเดินทางได้สะดวกด้วยทางหลวงหมายเลข 2260

บริเวณที่ 4 ในกลุ่มพื้นที่เพาะปลูกพืชผสม คือ พื้นที่บริเวณอำเภอสระโบสถ์เกือบทั้งหมด ทางตอนกลางของพื้นที่ศึกษา ซึ่งจุดที่เหมาะสมที่ควรกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเคลื่อนที่เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ทั้งสาม คือ ต.นิคมชัย ต.สระโบสถ์ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด และมีที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของพื้นที่และสามารถเดินทางได้สะดวกด้วยทางหลวงหมายเลข 2321

บริเวณที่ 5 ในกลุ่มพื้นที่เพาะปลูกพืชผสม คือ พื้นที่บริเวณตำบลติ่งและโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม ทางตอนกลางของพื้นที่ศึกษา ซึ่งจุดที่เหมาะสมที่ควรกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรเคลื่อนที่เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ทั้งสาม คือ ต.โคกสูง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด และมีที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของพื้นที่และสามารถเดินทางได้สะดวกด้วยถนนแยกจากทางหลวงหมายเลข

แผนที่ 7.1

สรุปบริเวณพื้นที่นอกการให้บริการของศูนย์บริการเกษตร

สัญลักษณ์

- ระยะ 5 กม. จากศูนย์กลางชุมชน
- ระยะ 10 กม. จากศูนย์กลางชุมชน
- ระยะ 15 กม. จากศูนย์กลางชุมชน
- ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ถนนสายย่อย
- ที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล
- ที่ตั้งหมู่บ้าน (จุดสมมติ)
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประเภทหมู่บ้าน
- ขอบเขตอำเภอ
- ขอบเขตตำบล
- พื้นที่นอกการให้บริการของศูนย์ฯ

วิทยานิพนธ์ :

การกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรในพื้นที่เกษตร จังหวัดลพบุรี

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : จากการศึกษา

7.5 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

สำหรับข้อเสนอแนะอื่น ๆ นี้เป็นการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องการพัฒนาการเกษตร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาอื่น ๆ ที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรกรทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างกว้าง ๆ มีดังนี้

1) การเกษตรนั้นนอกจากมีความต้องการปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เครื่องจักรกลการเกษตร ต่าง ๆ แล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่จะทำให้การเกษตรประสบความสำเร็จได้คือ การมีระบบชลประทานที่ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงควรพัฒนาการชลประทานให้สามารถครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ของจังหวัดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในการผลิตทางการเกษตร

2) การพัฒนาและปรับปรุงโครงข่ายการคมนาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เส้นทางถนนในระดับต่าง ๆ เพื่อให้การเดินทางติดต่อของประชาชนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่เป็นได้สะดวก

3) การส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เช่น อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ และอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการวัตถุดิบที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากจังหวัดลพบุรีเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และถั่วเขียว ที่มีการเพาะปลูกกันโดยทั่วไปในจังหวัดและมีความพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาด ซึ่งการส่งเสริมอุตสาหกรรมเหล่านี้จะเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องของตลาดและราคาผลผลิต และเกิดการผลิตที่ครบวงจร

4) การสนับสนุนการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย รวมถึงช่องทางในการตลาด โดยอาศัยกลุ่มเกษตรกรเป็นกลไกสำคัญในการผลิตสินค้าเกษตรขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรและสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร

5) การสนับสนุนการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร ส่งเสริมบทบาทของกลุ่มเกษตรกรให้ครอบคลุมทั้งการกระจายรายได้โดยการรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า และการแลกเปลี่ยนการให้ความช่วยเหลือระหว่างกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน

7.6 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางในการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกรในพื้นที่เกษตรจังหวัดลพบุรีอย่างกว้าง ๆ โดยทำการศึกษาเพื่อกำหนดที่ตั้งในระดับตำบล และด้วยลักษณะทางเกษตรของจังหวัดลพบุรีที่ส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกพืช ทำให้ขอบเขตงานวิจัยจำกัดอยู่เฉพาะการเพาะปลูกพืช ได้แก่ ข้าว และพืชไร่ต่าง ๆ เท่านั้น และปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่ตั้งได้พิจารณานำมาใช้เพียงด้านกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน และจำกัดอยู่ที่ข้อมูลที่สามารถรวบรวมหามาได้เท่านั้น ไม่สามารถครอบคลุมการเกษตรรูปร่างอื่น ๆ ได้ และปัจจัยอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ด้วย เช่น ราคาที่ดิน ความเหมาะสมในการลงทุน เป็นต้น

ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเป็นการวิจัยการเกษตรที่ครอบคลุมในทุกชนิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการทำเกษตรของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ และควรนำปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญต่อการพิจารณาที่ตั้งมาพิจารณาร่วมด้วย เพื่อให้การวิจัยครั้งต่อไปเป็นการวิจัยที่จะสามารถกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกรได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุด